

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Навчально-науковий інститут філології
Кафедра української мови та прикладної лінгвістики

**СИНТАКСИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ПОВТОРІВ
У ПОЕТИЧНИХ ТЕКСТАХ СЕРГІЯ ЖАДАНА
(НА МАТЕРІАЛАХ ЗБІРОК «ЖИТТЯ МАРІЇ», «АНТЕНА»)**

Кваліфікаційна робота
на здобуття ОС «бакалавр»
студентки IV курсу
галузі знань 03 «Гуманітарні науки»,
спеціальності 035 «Філологія»,
спеціалізації 035.01 «Українська мова і
література», ОПП «Українська мова і
література та західноєвропейська мова»
Дар'ї НАБОК

Науковий керівник:
к.філол.н., доцент кафедри української
мови та прикладної лінгвістики
Сергій РІЗНИК

«Допущено до захисту»
Протокол № 11 засідання кафедри
української мови та прикладної лінгвістики
ННІФ від 01.06.2023
Завідувач кафедри _____ **Сергій РІЗНИК**

КИЇВ – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ПОВТОРУ ЯК МОВНОСТИЛІСТИЧНОГО ПРИЙОМУ	6
1.1. Повтор як об'єкт сучасних лінгвістичних студій.....	6
1.2. Функційність повтору в художньому тексті	12
1.3. Сучасні підходи до класифікації повторів	17
Висновки до розділу 1	26
РОЗДІЛ 2. ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ТА СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ПОВТОРІВ У ПОЕЗІЇ СЕРГІЯ ЖАДАНА	28
2.1. Типологія повторів у поетичних творах Сергія Жадана.....	28
2.2. Структурно-композиційні особливості використання повторів у поезії С. Жадана	33
2.3. Стилiстичні функції повторів у ліриці С. Жадана.....	39
Висновки до розділу 2	46
ВИСНОВКИ	48
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	51

ВСТУП

Актуальність дослідження. Однією з актуальних проблем української лінгвістики залишається вивчення історії художньої мови. Зацікавленість у дослідженні цього явища спостерігалось у минулому столітті, однак сьогодні ми констатуємо факт інтенсивної уваги науковців до слова, а саме до його смислового наповнення у художніх текстах. Естетико-стилістичний аналіз словесно-художніх творів є першим щаблем загального вивчення літературної мови. Вивчення тропіки певного автора як елемента окремого твору тісно пов'язане із завданням вивчення мови художньої літератури. Одним із найпоширеніших засобів мовностилістичного увиразнення у мові художньої літератури постає повтор.

Функціонування повторів було джерелом виникнення численних дискусій протягом усього розвитку лінгвістичної думки. Проте зауважений феномен поставав об'єктом вивчення й у межах інших наук. Відтак, можна стверджувати про наявність лінгвістичних, філософських, психологічних, літературознавчих, культурознавчих опрацювань повторів.

Поточний стан вивчення повторів характеризується залученням можливостей дедалі більшої кількості різноманітних знанневих галузей – філософії, логіки, психології, психоаналізу, герменевтики, літературознавства, теорії мистецтв, семіотики, риторики, лінгвістичної філософії тощо.

Мовознавці розглядають повтори в різних стилях. Найбільш дослідженими є повтори в художній літературі (поезії, прозі). Багатогранність повторів та їх активне використання як в усному, так і в писемному мовленні зумовлюють дослідницький інтерес до вивчення цього засобу, а, отже, й актуальність розвідок, пов'язаних з цією проблематикою.

Огляд літератури. Дослідження загальних особливостей функціонування повтору в творчості письменників та функціональної ролі його різновидів є актуальними в сучасній філології. Увагу до вивчення повторів спостерігаємо в дослідженнях Н. Білоус [4], Т. Вільчинської [6], Ю. Волянської [8], Т. Жук [15],

М. Кобзєва [18], Е. Маліновського [24], З. Пахолок [29], Л. Пентелюк [31], В. Фінів [47].

Творчість Сергія Жадана є помітним явищем сучасної української літератури. У своїх поезіях він часто послуговується повторами для увиразнення образів та конкретизації певних явищ. Митець тонко помічає зміни настрою, душевні поривання персонажів. Повторів структури, витворені С. Жаданом, виглядають доречними, влучними та високохудожніми.

Актуальність роботи зумовлена необхідністю вивчення повтору як художнього засобу, його класифікації і функціонально-стилістичного потенціалу на матеріалі збірок Сергія Жадана «Життя Марії» і «Антенa».

Мета дослідження: визначити синтаксичні особливості використання повторів у поетичних текстах Сергія Жадана (на матеріалі збірок «Життя Марії» й «Антенa»).

Досягнення визначеної мети передбачає виконання таких завдань:

1. Розглянути повтор як об'єкт лінгвістичних студій.
2. Визначити функційність повтору в художньому тексті.
3. Виокремити сучасні підходи до класифікації повторів.
4. Здійснити типологію повторів у поетичних творах Сергія Жадана.
5. Охарактеризувати структурно-композиційні особливості повторів у поетичних текстах Сергія Жадана.
6. Виділити стилістичні функції повторів у поетичних творах Сергія Жадана.

Об'єктом дослідження є поетичне мовлення Сергія Жадана.

Предметом дослідження є синтаксичні особливості використання повторів у поетичних текстах Сергія Жадана (на матеріалі збірок «Життя Марії» й «Антенa»).

Методи дослідження. Основним методом дослідження є описовий метод, який передбачає лінгвістичне спостереження за особливостями вживання повторів у поетичних текстах Сергія Жадана (на матеріалі збірок «Життя Марії»

й «Антену»). Статистичний прийом допоміг здійснити кількісні підрахунки зібраного матеріалу.

Наукова новизна дослідження зумовлена тим фактом, що в роботі вперше систематизовано і класифіковано за функційністю повтори, вжиті у поетичних збірках Сергія Жадана «Життя Марії» й «Антену».

Теоретичне значення дослідження зумовлене поглибленням відомостей стосовно закономірностей послугування стилістичним потенціалом повторів у художньому мовленні сучасних українських поетів.

Практичне значення роботи полягає в тому, що результати дослідження можуть бути вагомими для розв'язання низки проблем, зокрема визначення поняття «повтор». Вони можуть бути використані для підготовки до уроків української мови, а також для вивчення художніх засобів у курсі стилістики української мови та лінгвістичного аналізу художніх текстів.

Структура роботи: робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до розділів та загальних висновків, списку використаної літератури.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ПОВТОРУ ЯК МОВНОСТИЛІСТИЧНОГО ПРИЙОМУ

1.1. Повтор як об'єкт сучасних лінгвістичних студій

З часів античності повтор є одним із найпоширеніших образотворчо-виразних стилістичних засобів. Це зумовлено тим, що ритмічна організація повтору, яка будується на інтонаційному виділенні ключових понять тексту, непомітно впливає на підсвідомість реципієнта.

Багато дослідників говорять про майже гіпнотичний вплив повторів. Наприклад, на думку Л. Пентелюк, «повтор – це найбільш дієвий засіб мовного маніпулювання, яке полягає у використанні засобів мови з метою прихованого впливу на адресата в потрібному для мовця напрямку. Саме тому фігурами повтору з античних часів користуються, з одного боку, промовці та політики, а з іншого – поети» [31].

Зазначимо, що спочатку повтор одночасно вважався засобом посилення та прикрашення мовлення. Повтори як прийоми риторики широко використовувалися і в Стародавній Греції, і в Римі.

Античний оратор Квінтіліан дав досить широку класифікацію повторів за місцем, що займається в реченні словом, яке повторюється [5]. Ця класифікація вплинула на подальше вивчення повторів.

У Середні віки, коли з'являються перші нормативні поетики, прийом повтору запозичується з риторики і використовується вже не тільки як прийом красномовства, а й як поетичний прийом, наприклад, у «Новій поетиці» Гальфреда Вінсальвського (бл. 1208), у «Науці віршування» Гервасія Мельклейського (бл. 1216), у «Паризькій поетиці» Іоанна Гарладського (бл. 1235) [14].

У середині XVIII ст. було повністю ліквідовано систему трьох стилів мови, і тому поетична мова помітно зблизилася з народною мовою. Багато особливостей мовлення увійшли в художню літературу як риси, що

характеризують мовлення персонажів, тому повтор як стилістичний прийом допомагав передати різні емоційні стани персонажів [13].

Повтор, який сприяв реалістичній передачі мовлення, утвердився в художній мові як стилістичний прийом, унаслідок чого виникло поняття «виправданого повтору». Н. Ладияк називає повтор тавтологією, оскільки у термінознавстві до певного часу поняття «тавтологія» і «повтор» були синонімами, а слово «тавтологія» сприймалося як «невиправданий повтор»: «Тавтологія однієї мови відрізняється від тавтології іншої мови тим, що у одній мові вона виражається одними словами та поняттями, а в іншій – за допомогою інших. Отже, аби опанувати тавтологією, треба знати ті висловлювання, у яких вона використовується» [23].

У ХІХ ст. змінилася організація вірша: силабічний вірш остаточно поступився силабо-тонічному, що спричинило за собою розвиток в системі милозвучності. Відбувся перехід від алітераційного віршування до асонансного, що спирається на повторення наголошених голосних [27].

Вивірена кількість наголошених і ненаголошених складів сприяла розвитку асонансних подібностей. Використання однокорінних слів у вірші було найпростішим способом збереження асонансної милозвучності. Крім того, рухливість наголосу та можливість його переходу з однієї мови на іншу в однокорінних словах зберігала розмір вірша та вдосконалювала його мелодійність. Вірш ХІХ ст. набув легкості, витонченості, музичності [14].

На початку ХХ ст. система класичного вірша пережила кризу. Починалася нова історична епоха, це супроводжувалося відчуттям різкого перелому в культурі. У літературі з'явилися нові теми, ідеї та емоції, їхня новизна була усвідомленою та підкресленою, асоціації з культурною традицією минулих століть були небажаними; тому були небажаними й носії цих асоціацій – старі віршовані форми [17].

Новизна тонких поєднань старих відтінків поетики не задовольняє модерних поетів. Вони шукають новизни різкої й яскравої, такої, ніби вона народжується разом із новою думкою і почуттям [10]. Новизна варіацій старих

форм перестає бути достатньою, вони здаються застиглими і окостенілими, поети шукають форм більш вільних і гнучких, які відгукуються на кожен несподіваний поворот нової думки [12]. Це породило дві протилежні тенденції: з одного боку, відбулося обтяження стилю, з другого – розхитування метра.

Реформатори віршування ХХ століття заперечували досвід своїх безпосередніх попередників, але з цікавістю вивчали поетичні зразки ХVІІІ століття. Ті засоби, які були в арсеналі у поетів ХVІІІ століття: перевантажені силабічні розміри, лексика високого стилю, що звучала надто пишномовно, були малоцікаві поетам ХХ ст., тому, щоб зробити художню мову новою, яскравою, претензійною, автори в пошуках нової форми почали використовувати нагромадження милозвучності, паронімів, повторів на всіх рівнях мови [19].

В. М. Фінів відзначає, що повтори вивчаються у таких напрямках:

- 1) як поетичний прийом та характерна риса усної народної творчості;
- 2) як структурно значущий елемент розмовної мови;
- 3) як граматичний засіб утворення слів та форм слів;
- 4) як один із засобів зв'язку висловлювань у тексті;
- 5) як стилістична категорія у текстах художньої літератури [47].

Повтор як стилістичний засіб цікавить дослідників у кількох аспектах:

- 1) засіб композиційної організації вірша;
- 2) засіб звукового інструментування вірша;
- 3) лінгвостилістичний засіб;
- 4) інтонаційно-стилістичний засіб у поетичному тексті [48].

У першій половині ХХ ст. вивчення повтору стало системним, оскільки коло досліджуваних явищ зазнало розширення: від досліджень синтаксичного повтору лінгвісти перейшли до осмислення цього феномена всіх рівнях мови, почала розроблятися детальніша класифікація повторів [40].

Більшість лінгвістичних робіт, пов'язаних із вивченням цього феномену, присвячено лексичному повтору. Дослідники розглядають лексичний повтор із трьох позицій: з погляду семантики повторюваної одиниці, його місця у реченні та виконуваної функції. Результатом цих наукових досліджень став висновок про

рівневу природу повтору: цей прийом «слід віднести до лексико-синтаксичних виразних засобів мови, що займає проміжне положення між лексичними та синтаксичними виразними засобами» [14].

Особливий інтерес становлять наукові праці, присвячені вивченню явища повтору в ідіостилі одного письменника.

Наприкінці ХХ ст. у лінгвістиці виникла тенденція переходу інтересу дослідників від аналізу кореневих повторів до вивчення структурної мотивації, тобто модельного повтору [14], тим часом обидва різновиди словотвірного повтору мають «системні потенції для створення спаяності тексту, причому потенційні функції словотвірних зв'язків у тексті виводяться зі словотвірного значення» [9].

У сучасній лінгвістиці у зв'язку з розвитком прагматики тексту та теорії підтексту першорядне значення набуває дослідження семантичного повтору. Так, прагматичне значення семантичного повтору полягає у відображенні дійсності, а також у прагненні актуалізувати, посилити зміст повторюваного компонента.

Отже, дослідники прийому повтору виявляють інтерес до цього засобу виразності з давніх часів. Із розвитком лінгвістики та літературознавства прийом повтору постає в центрі уваги як дослідників мови, так і літературознавців. У ХІХ ст. суперечка стосовно характеристик повтору як засобу мови закінчується визнанням даного прийому сильним засобом виразності. Це передує розквіту поетичного використання повтору в модерністських творах ХХ ст.

Через широке використання прийому повтору у літературних творах серед філологів виникла гостра необхідність осмислити цей засіб виразності у різних аспектах.

Внаслідок великого обсягу терміну «повтор», що є родовим поняттям ряду подібних феноменів, науковці пропонують використовувати такі терміни, як «повторення», «повторна номінація», «подвоєння» і «редуплікація». Термінами «повторення» та «повторна номінація» користується обмежене коло дослідників. Зокрема, Л. Пац підкреслює, що термін «повторна номінація» служить «для

позначення дистантних повторень, що посилюють твердження, волевиявлення», а «повторення» є окремим випадком повторної номінації», це «найменування раніше зазначеного в тексті денотату: особи, предмета, дії, якості» [30]. Найчастіше терміни «повтор» і «повторення» розглядаються вченими як синоніми.

О. Коваль, поряд з терміном «повтор», послуговується й терміном «подвоєння», за допомогою якого позначає «дворазове повторення будь-яких одиниць мови в рамках одного висловлювання» [19]. Під редуплікацією М. Кобзєв [18], Т. Крашеніннікова [22] та інші дослідники розуміють подвійні контактні повтори типу «бай-бай», «зигзаг» з асемантизованими сегментами. На думку Т. Крашеніннікової, редуплікація «привертає до себе увагу підвищеним емоційним впливом на слухача/читача і саме тому була активно залучена стилістами» [22].

Для позначення повтору в мовознавстві застосовується й низка інших термінопозначень: тавтологія, надмірність, гіперхарактеризація, плеоназм, анафора, епіфора тощо. На жаль, більшість із перерахованих термінів мають різні обмеження у вживанні [7]. Наприклад, найменування «тавтологія» і «надмірність» використовуються переважно для позначення беззмістовного повтору, що ніяк не збагачує текст. Терміни «плеоназм» та «анафора» характерні для літературознавчого чи стилістичного аналізу твору. Термін «гіперхарактеризація» є незручним, громіздким, і не завжди відображає суть явища, що позначається.

Виділяють кілька стилістичних фігур, побудованих на використанні повтору: «До стилістичних фігур додавання належать різного роду повторення: подвоєння, анафора, епіфора, кільце, епанафора (стик) – повторення кінця фрази або рядка на початку наступного. До синтаксичних фігур повторення відносять також синтаксичний паралелізм, тобто повторення не слів, а синтаксичної моделі» [8].

Л. Голоюх зазначає, що «з-поміж стилістичних фігур, що належать до групи «співзвуччя», що невдало виділяється, відомі так звана «анномінація», –

поєднання слів одного кореня, але граматично різних, антанакласис – повторення слова в різних значеннях» [9]. Такі прийоми, як анафора, епіфора, епанафора, кільце є не кореневим повтором, а повтором всієї словоформи. Такі стилістичні фігури, на думку І. Горобець, є «поліптомом, повтором однієї форми слова чи різних форм одного й того самого слова. Синтаксичний паралелізм, якщо він не супроводжується лексичним повтором, теж може бути віднесений до виду кореневого повтору» [10].

Таким чином, у лінгвістиці наявні широке та вузьке розуміння повтору. Прихильники вузького розуміння говорять про повтор лише у разі дворазового відтворення однієї і тієї самої словоформи певного слова. Широке розуміння повтору допускає частковий дистантний збіг одиниць, що повторюються, на тому чи іншому мовному рівні (від повтору звуків і звукосполучень – на фонетичному до повторення цілих речень – на синтаксичному).

Повтор визначається в нашій роботі як стилістичний прийом, що полягає як мінімум у дворазовому вживанні мовної одиниці певного лінгвістичного рівня в межах рядка, строфи або ширших контекстів з метою гармонізації вірша, посилення експресії, появи прихованих смислів слів, фіксації уваги читачів і слухачів.

1.2. Функційність повтору в художньому тексті

Використання повтору у художній літературі розглядається в наукових дослідженнях із кількох позицій.

Говорячи про текстотвірні логіко-семантичні зв'язки всередині тексту, Н. Білоус виділяє: повний тотожний повтор; частковий лексико-семантичний повтор; тематичний повтор; синонімічний повтор; антонімічний повтор; дейктичний повтор, синтаксичний повтор [4].

О. Бекетова звертає увагу на:

- 1) повтори однокореневих слів із найменшими змінами семантики, але з можливостями позиційних змін;
- 2) повтори з різноманітністю лексико-семантичної та позиційної розташованості;
- 3) повтори граматичні в тексті з ланцюговим та паралельним зв'язком [2].

Т. Вільчинською розроблено класифікацію видів повтору відповідно до їх віднесеності до рівнів мови: фонетичний, словотвірний, лексичний, семантичний, синтаксичний, лексико-синтаксичний повтори [6].

Особлива увага звертається дослідниками на повтор як стилістичний засіб та засіб експресії текстів. Лінгвісти зазначають, що художній повтор відрізняється від мимовільного:

- 1) наявністю цільової установки на виразність тексту, на його ритміку, посилення ефекту;
- 2) включеністю до системи стилістичних фігур і, отже, наявністю моделей та правил, типологією та термінами. Повторюватися в тексті можуть слова, словосполучення та речення [18].

На думку І. Гуцуляк, багата синонімія словосполучень чи деяких типів простого речення, варіативні форми в межах окремих частин мови або зв'язків слів у реченні, паралелізм синтаксичних конструкцій – все це створює умови для широкого стилістичного вибору мовних засобів [11]. І. Жагалак зазначає, що повтором (експресивною синтаксичною конструкцією) прийнято називати

«неодноразову появу у певному відрізку мовної одиниці на відповідному лінгвістичному рівні» [13].

Як самостійний напрямок дослідження виділяється функціонування та функції повторів у текстах.

Сучасні лінгвісти пропонують такі класифікації видів повторів у художньому тексті:

1) за їх віднесеністю до рівнів мови: фонетичний, словотвірний, лексичний, семантичний, синтаксичний, лексико-синтаксичний повтор;

2) за текстотвірними логіко-семантичними зв'язками всередині тексту: повний тотожний повтор; частковий лексико-семантичний повтор; тематичний повтор; синонімічний повтор; антонімічний повтор; дейктичний повтор; синтаксичний повтор; лексико-синтаксичні повтори (анафора, епіфора, аналіплосис, симплока, хіазм та рамкова конструкція);

3) за розташуванням лексичних одиниць виділяють контактні, дистантні та суміжні лексичні повтори;

4) за частиномовною приналежністю: субстантивні, ад'єктивні, дієслівні, прислівникові, займенникові повтори, і навіть повтори службових частин мови [32].

П. Дудик виділяє такі художньо-стилістичні функції повторів:

– асоціативно-композиційна (розгортання тексту за асоціативним принципом);

– ускладнювально-перцептивна (складається у створенні мерехтливих смислів, затемнення сенсу, ускладнення сприйняття тексту);

– фоно-ритмічна (внесення елементів фонетичної та ритмічної організації поетичного тексту в текст прозовий) [12].

Говорячи про функції лексичних повторів, Т. Маслова зазначає такі: посилення, наростання, створення підтексту, створення фону, текстотвірна, ритмотвірна, емоційно-експресивна та ін; повтор може виконувати кілька функцій [25]. В. Котвицька називає основні функції позиційно-лексичного повтору: актуалізація значущості цих одиниць, виділення головної ідеї, суттєвих

деталей, реми висловлювання, інтенсифікації дії, синтаксичне поширення висловлювання [21].

Слід також звернути увагу на синтаксичні повтори як інтеграційний засіб зв'язку тексту, або на синтаксичні повтори у поєднанні з лексичними, морфологічними та іншими видами повторів, тому що інтеграція тексту є однією з найважливіших його властивостей і забезпечується шляхом утворення цілої системи зв'язків, у встановленні яких беруть участь найрізноманітніші його рівні (у разі синтаксичний, лексичний, морфологічний та інші рівні) [43].

Слід виділити позиційний повтор, який визначається як лексичний або лексико-синтаксичний повтор, і займає певну фіксовану позицію в сегментах тексту [45].

У сучасній лінгвістиці виділяють три види позиційного повтору: пресементний, постсегментний та інтерсегментний. Кожен із них поділяється на локальні та загальнотекстові. Локальні беруть участь у продукуванні тексту лише на рівні мікроструктур, загальнотекстові – лише на рівні макроструктури цілого тексту [8].

Пресементний повтор – це лексичний або лексико-синтаксичний повтор, що займає ініціальну позицію в сегментах тексту і є маркером верхньої межі сегмента.

Сполучна функція пресементних повторів виконується за допомогою спільності теми, що реалізована у цьому повторі. Він є засобом запровадження нової інформації в сегменті та маркує її появу.

Локальний пресементний повтор поділяється на контактний, дистантний та контактнo-дистантний. Локальний контактний пресементний повтор виконує сполучну функцію між сегментами, розташованими послідовно, локальний дистантний пресементний повтор – між дистантно розташованими сегментами, локальний контактнo-дистантний повтор – між сегментами, розташованими контактнo-дистантно [10].

Локальний пресементний повтор виконує лише на рівні мікроструктур такі функції: він висловлює категорію передінформації, що пов'язана з анафоричною

й катафоричною побудовою нарації, формує імпліцитний зміст (підтекст), бере участь у побудові «ступінчастої» структури фрагмента тексту, що показує розвиток думки оповідача, бере участь у формуванні психологічного портрету персонажа [27].

Загальнотекстовий пресементний повтор, об'єднуючи сегменти за допомогою загальної теми, бере участь у формуванні цілісності тексту, виражає імпліцитний зміст тексту, який разом з експліцитним формує загальний зміст тексту, виконує функцію зачинів у великих сегментах, є часовою, просторовою або лексико-синтаксичною характеристикою. Крім того, він реалізує ритмотвірну функцію, передає душевний стан персонажа і є антецедентом наступних подій, беручи участь в анафоричній та катафоричній побудові нарації.

Основною функцією загальнотекстового пресементного повтору є формування структури тексту. При цьому повтор може оформлятися додатково типографічними засобами такими, як, наприклад, шрифти і пробіли [34].

Постсегментний повтор визначається як лексичний або лексико-синтаксичний повтор, що займає фінальну позицію в сегментах тексту.

Локальний постсегментний повтор, займаючи сильну позицію в сегменті, виконує на рівні мікроструктур підсилювально-видільну функцію одночасно з сполучною або функцією формування кульмінаційного моменту в нарації. Крім того, зазначений повтор, будучи засобом спонукання до діалогу, виконує фатичну функцію та бере участь у побудові структури фрагмента тексту, що передає мовну гру [46].

Загальнотекстовий постсегментний повтор виконує «римувальну» функцію у тексті, показує психологічний стан персонажа у розвитку. Він служить лексико-семантичною скріпою в текстах зі складною логіко-семантичною структурою [38].

Під інтерсегментним повтором у дослідженні розуміється лексичний або лексико-синтаксичний повтор, що займає позицію між сегментами тексту та виділений в окремий абзац.

Локальний інтерсегментний повтор є засобом створення поліфонії. Він також бере участь у побудові наративної триєдності (у термінології У. Еко), при якій у тексті поєднуються три часові плани, кожному з яких відповідає свій оповідач [27].

Основна функція загальнотекстового інтерсегментного повтору полягає у побудові другого плану двопланової структури тексту, тобто у виразі додаткової інформації, важливої для створення сенсу тексту. Цей повтор є також засобом вираження поліфонії та ізохронії, що створює певну атмосферу та особливий емоційний фон у тексті.

Пресегментний та постсегментний повтори виконують текстотвірну функцію як на рівні мікроструктур, так і на рівні макроструктури тексту, будучи засобами когезії та когерентності. Інтерсегментний повтор становить текстобудівний елемент, що працює на парадигматичному рівні, тобто лише на рівні когерентності.

Крім того, позиційний повтор у сучасних художніх текстах виконує функцію іконічного знака, під яким розуміється знак, який за своєю графічною або звуковою формою подібний до об'єкта, що позначається [27].

Позиційний повтор є тим ключем, який дозволяє «розшифрувати» сучасний текст із складною формальною та смисловою структурою, важкий для розуміння. Він замінив традиційні компоненти, які сучасний текст втратив, і став текстобудівним елементом, який «тримає» текст, формуючи його зв'язність і цілісність.

Отже, позиційний повтор є поліфункціональною лексико-синтаксичною структурою, оскільки здатний одночасно виконувати кілька функцій, одні з його видів виконують функцію тексту на рівні мікроструктур, інші – на рівні всього тексту [16].

У сучасній лінгвістиці існує обмежена кількість робіт, в яких описувався б повтор як текстотвірний засіб. «Вивчення його ролі у процесі побудови сучасного художнього тексту розсуває рамки дослідження та веде до певної переоцінки традиційного розуміння повтору, його призначення та

функціонування як одного з основних конструктивно-сміслових елементів організації тексту» [12]. Про різні види повторів у лінгвістиці існує низка спостережень, тоді як стосовно модифікації повторів у художніх текстах є лише окремі дослідження.

У зарубіжній стилістиці повтор розглядається як спосіб вираження концепту твору за допомогою механізму лінійних повторень, а саме з позицій смислового зв'язку тексту і як риторична фігура, що має образне значення, що відображає індивідуальну авторську манеру [50]. Таким чином, на думку науковців, ті чи інші види повторів у художньому тексті націлені на створення його смислової цілісності і забезпечують інтеграцію частин тексту.

Проведене дослідження дозволяє зробити висновок стосовно того, що у сучасному художньому тексті повтор постає не лише як стилістична фігура та/або засіб зв'язку між частинами поширеного речення, тобто лише на рівні фрази, чи між контактної й дистантно розташованими реченнями, тобто на міжфразовому рівні, але й як один із текстотвірних чинників, як у поетичних, так і в прозових текстах.

1.3. Сучасні підходи до класифікації повторів

У сучасній лінгвістиці повтор має різні класифікативні підстави. До таких належать:

- 1) рівень поширеності повтору;
- 2) позиція повтору;
- 3) частиномовна приналежність повторюваної одиниці;
- 4) дискурсивна роль повторюваної одиниці;
- 5) рівень мови та характер повторюваного елемента;
- 6) словотвірний рівень функціонування повторюваної одиниці.

Розглянемо кожен із класифікативних чинників та витворені на їх рівні класифікації повторів більш детально.

I. Класифікація повторів за рівнем поширеності.

Ця класифікація запропонована у дисертаційному дослідженні З. Пахолок [29]. Науковиця виокремлює три основні типи повтору: 1) простий; 2) ускладнений; 3) наскрізний.

Простим повтором З. Пахолок називає повтор, що є засобом зчеплення двох суміжних реплік і характеризується експресивністю. Він може бути представлений у двох різновидах:

- 1) власне повтор, тобто повтор, не ускладнений додатковими елементами;
- 2) невласне повтор – повтор, що супроводжується появою додаткових елементів, що виражають модальне або емоційне ставлення мовця [29].

Як особливий різновид простого повтору З. Пахолок виділяє подвійний роздільний повтор, який полягає у повторенні окремих слів, двох слів у різних самостійних реченнях. Такий повтор часто супроводжується лінійним повторенням запитань [29].

Цей вид подвійного роздільного повтору використовується з метою вираження особливо сильних почуттів. Таким повтором передається крайній ступінь подиву, зацікавленості, обурення. Компоненти повтору іноді наповнюються прихованим у підтексті змістом, багатозначністю [29].

Під ускладненим повтором в концепції З. Пахолок мається на увазі такий діалогічний повтор, який ускладнюється лінійним. Ускладнений повтор, зберігаючи основні значення простого, дозволяє передавати більш різноманітні відносини мовця до того предмета або поняття, які зазнають повторення [29].

Ускладнення може відбуватися з допомогою появи у другій репліці контактного, дистантного чи змішаного повтору.

Наскрізний повтор – це повтор, що пронизує групу реплік, які йдуть одна за одною. Він є структурним та смисловим стрижнем цілого ланцюга реплік. Найбільше поширення наскрізний повтор отримує у діалозі, що складається з трьох чи чотирьох реплік [16].

Класифікація за рівнем поширеності повтору відіграє важливу роль у визначенні того, які контексти, великі чи малі, об'єднуються за допомогою

повторів. Утім, зауважимо, що функція об'єднання контекстів, проведення лейтмотивів є загальною для повторів.

II. Позиційна класифікація повторів.

Ця класифікація враховує характер розташування повторюваних елементів та контекст. За характером розташування повторюваних компонентів розрізняються два види повторів: контактні та дистантні. У цій класифікації ми спираємося на дисертаційне дослідження Е. Маліновського, який виокремлював зазначені класифікативні принципи на матеріалі англійської мови [24].

Під контактними маються на увазі такі повтори, компоненти яких ідуть один за одним безпосередньо [24]. Під дистантними – такі повтори, компоненти яких у певних конструкціях і залежно від контексту відокремлені одне від одного окремим словом, групою слів чи реченням [24].

Контактний повтор – це як мінімум дворазове відтворення слів, розташованих поруч один з одним, з метою акцентування уваги читача на понятті, дії, ознаці, що передається цим словом. Контактний повтор може бути граматично значущим, коли йдеться про редуплікацію [24].

Дистантний повтор – це як мінімум дворазове відтворення слів, віддалених один від одного одним словом, кількома словами, одним чи кількома реченнями. Таке розташування мовних одиниць, що повторюються, сприяє розширенню їх функціональних особливостей [24].

Чергування контактного та дистантного повторів одного й того ж слова у лінгвістиці отримало назву епаноду чи регресії. У мікроконтексті за місцем розташування компонентів Н. Івкова виділяє дистантні повтори, які можуть бути:

- 1) препозитивно-постпозитивними (рамковими чи кільцевими);
- 2) препозитивно-інпозитивними;
- 3) інпозитивно-постпозитивними;
- 4) інпозитивними [17].

Ю. Волянська виділяє також третій різновид повтору, так званий суміжний повтор. Суміжний повтор – це відтворення слів, що не відокремлені одне від

одного мовними одиницями, але входять у різні синтагми (що збігаються чи не збігаються зі словосполученням, реченням) і таким чином збільшують семантичну розмаїтість тексту [7].

Слова, що повторюються, вимовляються з різною інтонацією, поділяються паузою. Місце повтору в тексті визначає те, які тропи та фігури здатний утворювати цей прийом, наприклад, препозитивний повтор створює анафору [8].

III. Класифікація повторів за частиномовною ознакою повторюваного слова.

Релевантною ознакою до створення класифікації є частиномовна приналежність повторюваних слів. Так, для дієслівних повторів виділяють такі функції, як зміна інтенсивності дії (уповільнення або, навпаки, динамічність) та виникнення двох типів градації: висхідної та низхідної [33].

Контактні повтори іменників найчастіше, окрім емоційно оцінного характеру, мають підсилювальний, акцентний характер. При цьому другий компонент зазвичай вимовляється із значним підвищенням тону, із особливою наголошеністю. Іноді повтори такого типу виступають у функції самостійних речень, що формують думку або дають оцінку [36].

Контактні повтори прислівників, переважно інтенсифікаційного характеру, широко використовуються і в оповідних, і в роздумових текстах, у емоційно-забарвлених питальних і окличних реченнях, і надають додаткову емоційність тексту [32].

Контактного повторення часто зазнають особові, запитальні, означальні, негативні займенники. Вони мають видільно-уточнювальний або підсилювально-акцентний характер [27].

Зазначимо, що статистичний аналіз частиномовної приналежності кореневих повторів виявляє не художні уподобання автора тексту, а ступінь природної схильності різних частин мови до повторення. Більше того, основні функції повторів у різних частин мови схожі, і ці повторення можуть однаково сприяти створенню засобів художньої виразності.

IV. Класифікація повторів щодо їхньої ролі в дискурсі.

А. Чередніченко пропонує класифікацію повторів, виходячи з виділення двох манер оповіді: «розміреної, «протокольної» і стрімкої, емоційно-схвильованої» [48]. П. Антоняк виділяє у особливу групу контексти «психологічного типу», у яких ідеться про зовнішні прояви внутрішніх психічних станів героїв [50].

Контексти першого інформативного типу майже не містять засобів художньої образотворчості. Там повтори є засобом синтаксичного зв'язку [50].

Контексти другого типу (психологічного) характеризуються різноманітними мистецькими засобами, зокрема й повторами. Але характер повторів і ступінь їх використання залежать не тільки від оповідального контексту, а й від того, хто розповідає: оповідач, який не бере участі в подіях, або оповідач, залучений до дії. У цьому разі повтор виступає не лише як зв'язка, а й як композиційний засіб втілення змістовно-концептуальної інформації естетико-художнього характеру [43].

V. Класифікація повторів за рівнями мови та характером повторюваного елемента.

Найбільш докладною, детально дослідженою класифікацією за цією ознакою є класифікація повторів, викладена у дисертаційному дослідженні В. Фінів [47].

Повтор у мистецьких творах представлений усіма рівнями мови. Повтор – це водночас і стилістичний, і структуруючий, і експресивний засіб.

В. Фінів пропонує класифікувати повтори за рівнем надмірності. У художніх текстах, крім складання однокорінних слів різних частин мови, кореневий повтор представлений:

- тавтологічним повтором;
- однокорінними словами із семантичними відмінностями [47].

У кореновому повторі дослідники схильні вважати тавтологію та плеоназм у поетичному тексті уявними, оскільки автор звертається до них як до засобу посилення виразної мови. Вживання тавтологічного повтору в нетиповому йому

контексті сприяє подолання автоматизму у сприйнятті цього стилістичного прийому.

Повтори однокорінних слів із семантичними відмінностями є повторами етимологічно споріднених, але відмінних за значенням слів.

Розробляючи рівневу класифікацію повтору, слід враховувати такі критерії: високу частотність вживання повтору в художніх текстах, різноманітність і поліфункціональність прийому повтору як експресивного, стилістичного, актуалізаційного, ритмотвірного та композиційного засобу, а також віднесеність того чи іншого виду повтору до певної категорії.

В. Фінів ділить всі повтори на матеріально виражені, до яких відносить повторення на фонетичному, словотворчому, морфологічному, лексичному чи синтаксичному рівнях мови та матеріально не виражені (неявні), до яких зараховує синонімію, антонімію, гіпо-гіперонімію.

Класифікація повторів, запропонована В. Фінів, має такий вигляд:

а) на фонетичному рівні:

- артикуляційно-асоціативний повтор;
- алітерація;
- асонанс;
- повтор різного роду звукосполучень;
- паронімія;
- паронімічна атракція;
- повтор, зумовлений повною римою.

б) на морфологічному рівні:

- словотвірний повтор;
- кореневий повтор;
- тавтологічний повтор;
- повтор однокореневих слів із семантичними відмінностями;
- повтор афіксальних морфем;
- префіксальний;

- суфіксальний (гомеопротон);
- повторення одного з компонентів складного слова;
- формотвірний.

в) на лексичному рівні:

- за ознакою контактності/дистантності:
  - 1) контактний повтор;
  - 2) розширений/дистантний повтор;
  - 3) поєднання контактного та дистантного повторів – епанод/регресія;
  - 4) суміжний повтор.
- за характером зміни тотожності змісту чи форми фігури:
  - 1) повтор з ослабленням тотожності сенсу за збереження форми;
  - 2) повторення слова у тому ж, але посиленому, емпатичному значенні;
  - 3) повторення слова в інших значеннях (антанаклаза).
  - 4) повтор із ослабленням тотожності форми:
  - 5) поліпротон (різноманітність).

г) на лексико-семантичному рівні:

- повтор прийменників, сполучників (полісидентон);
- лексичний повтор із синтаксичним поширенням;
- повтор словосполучення або речення з варіюванням одного-двох слів;
- анафора;
- епіфора;
- сплетення;
- охоплення;
- стик;
- кільцевий повтор (кольор);
- ланцюговий;
- повтор, у якому повторюється початок першого та кінець другого та початок другого та кінець першого речення;
- хіазм.

д) на семантико-синтаксичному рівні:

- речення з однорідними членами;
- фігура на основі семантико-синтаксичного повтору – градація.

е) на синтаксичному рівні:

- синтаксичний паралелізм.

ж) на семантичному рівні:

- синонімічний повтор:

- 1) повторення мовних синонімів;
- 2) повтор експресивно-стилістичних синонімів;
- 3) повтор непрямо-мовних синонімів;
- 4) повтор контекстуальних синонімів;
- 5) повтор синтаксичних синонімів.

- антонімічний повтор:

- 1) повторення мовних антонімів;
- 2) слова, пов'язані відносинами комплементарної, векторної та контрарної антонімії;
- 3) фігури на основі антонімічного повтору: антитеза, оксюморон, посилення.

- гіперо-гіпонімічний повтор:

- 1) фігура на основі гіперо-гіпонімічного повтору – градація;
- 2) повтор, заснований на відносинах несумісності;
- 3) повтор, заснований на основі семантичної похідності.

Хоча класифікація В. Фінів є однією з найдокладніших, але на наш погляд, вона потребує деяких методологічних уточнень. В. Фінів у своєму дисертаційному дослідженні [11] створила узагальнену класифікацію повторів, взявши за основу рівневий принцип, але при цьому відбулося змішування відразу кількох класифікацій, створених на різних підставах: рівневої класифікації, класифікації за характером відносин повторюваних слів один до одного, функціональної класифікації повторів (прийом повтору поєднувався із тропами, які утворені на його основі).

VI. Класифікація повторів на словотвірному рівні.

Для повторів на словотвірному рівні мови у науці існує узагальнювальний термін – дериваційний повтор. З. Тищенко зазначає, що дериваційний повтор, зокрема суфіксальний (гомеоптон), є типовим явищем для поезії [41].

Л. Пришляк визначає дериваційний повтор так: «Дериваційний повтор – різновид мовного повтору, який передбачає регулярне відтворення у тексті окремих морфем: коренів і словотвірних афіксів» [32]. Дослідниця поділяє даний вид повтору на два типи: кореневий та афіксальний [32].

З одного боку, дериваційний повтор, поєднуючи у своєму складі кореневий та афіксальний повтори, є родовим поняттям стосовно свого видового різновиду – кореневого повтору. З іншого боку, кореневий повтор належить не тільки до сфери словотвору, і в цьому плані зазначене наукове поняття видається ширшим за обсягом у порівнянні з дериваційним повтором [17].

Дериваційний повтор, як було сказано раніше, поділяється на два види: кореневий та афіксальний. Провідна відмінність кореневого повтору від афіксального полягає в тому, що однокорінні слова повторюються з метою привнесення нових відтінків сенсу або виникнення нових концептуальних відносин на стику слів (протиставлення, граничність), а основна роль суфіксального повтору – класифікативна. Якщо кореневий повтор посилює конкретне значення слова, то афіксальний – найбільш абстрактне.

Якщо кореневий повтор розвиває значення, суфіксальний – структурує. Використання поетом кореневого і суфіксального повтору відбиває дві тенденції у творчості: за допомогою кореневого повтору руйнуються старі структурні закономірності, створюються нові сенси, а за допомогою суфіксального повтору – по-новому осмислюється і структурується концептуальний світ поета, породжуються та аналізуються нові зв'язки та закономірності у ньому [15].

Висновки до розділу 1

З часів античності повтор є одним із найпоширеніших образотворчо-виразних стилістичних засобів. Це зумовлено тим, що ритмічна організація повтору, яка будується на інтонаційному виділенні ключових понять тексту, непомітно впливає на підсвідомість реципієнта.

Повтор визначається в нашій роботі як стилістичний прийом, що полягає як мінімум у дворазовому вживанні мовної одиниці певного лінгвістичного рівня в межах рядка, строфи або ширших контекстів з метою гармонізації вірша, посилення експресії, появи прихованих смислів слів, фіксації уваги читачів і слухачів.

У лінгвістиці наявні широке та вузьке розуміння повтору. Прихильники вузького розуміння говорять про повтор лише у разі дворазового відтворення однієї і тієї самої словоформи певного слова. Широке розуміння повтору допускає частковий дистантний збіг одиниць, що повторюються, на тому чи іншому мовному рівні (від повтору звуків і звукосполучень – на фонетичному до повторення цілих речень – на синтаксичному).

У сучасному художньому тексті повтор постає не лише як стилістична фігура та/або засіб зв'язку між частинами поширеного речення, тобто лише на рівні фрази, чи між контактнo- й дистантно розташованими реченнями, тобто на міжфразовому рівні, але й як один із текстотвірних чинників, як у поетичних, так і в прозових текстах.

У зарубіжній стилістиці повтор розглядається як спосіб вираження концепту твору за допомогою механізму лінійних повторень, а саме з позицій смислового зв'язку тексту і як риторична фігура, що має образне значення, що відображає індивідуальну авторську манеру. Таким чином, на думку науковців, ті чи інші види повторів у художньому тексті націлені на створення його смислової цілісності і забезпечують інтеграцію частин тексту.

У сучасній лінгвістиці повтор має різні класифікативні підстави. До таких належать:

- 1) рівень поширеності повтору;

- 2) позиція повтору;
- 3) частиномовна приналежність повторюваної одиниці;
- 4) дискурсивна роль повторюваної одиниці;
- 5) рівень мови та характер повторюваного елемента;
- 6) словотвірний рівень функціонування повторюваної одиниці.

РОЗДІЛ 2. ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ТА СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ПОВТОРІВ У ПОЕЗІЇ СЕРГІЯ ЖАДАНА

2.1. Типологія повторів у поетичних творах Сергія Жадана

Апелюючи до здійснення типології повторів, використаних у текстах поетичних збірок С. Жадана «Життя Марії» й «Антена», ми послуговувалися такими основними класифікативними підставами:

- 1) рівень поширеності повтору;
- 2) позиція повтору;
- 3) частиномовна приналежність повторюваної одиниці;
- 4) дискурсивна роль повторюваної одиниці;
- 5) рівень мови та характер повторюваного елемента;
- 6) словотвірний рівень функціонування повторюваної одиниці.

Спочатку було здійснено типологію повторів, ужитих у поезіях Сергія Жадана зі збірок «Життя Марії» та «Антена», за рівнем поширеності. В аналізованих творах було виділено:

А) Простий повтор. Це повтор, що є засобом зчеплення двох суміжних реплік і характеризується експресивністю. В аналізованих збірках С. Жадана він представлений у двох різновидах:

1) власне повтор, тобто повтор, не ускладнений додатковими елементами. Розглянемо приклади послугування зазначеним видом простого повтору в поетичних творах С. Жадана:

*І рідня теж, вертаючись
до будинку свого,
не пізнає його,
не пізнає його [52, с. 18]*

2) невласне повтор – повтор, що супроводжується появою додаткових елементів, що виражають модальне або емоційне ставлення мовця.

Розглянемо приклади послугування зазначеним видом простого повтору в поетичних творах С. Жадана:

Думаєш, що робити з цим усім.

Думаєш, звісно, думаєш, не можеш не думати [52, с. 21].

Як особливий різновид простого повтору виділяють подвійний роздільний повтор, який полягає у повторенні окремих слів, двох слів у різних самостійних реченнях. Такий повтор часто супроводжується лінійним повторенням запитань. Він використовується з метою вираження особливо сильних почуттів. Таким повтором передається крайній ступінь подиву, зацікавленості, обурення.

Розглянемо приклади послугування зазначеним видом повтору в поетичних творах С. Жадана:

Хто їх привів, скажи, на наші поля?

З якого дива їх терпить наша земля? [52, с. 9].

Компоненти повтору в цьому випадку наповнені прихованим у підтексті змістом, багатозначністю.

Під ускладненим повтором мається на увазі такий діалогічний повтор, який ускладнюється лінійним. Ускладнений повтор, зберігаючи основні значення простого, дозволяє передавати більш різноманітні відносини мовця до того предмета або поняття, які зазнають повторення.

Розглянемо приклади ускладнення, що відбувається за допомогою появи у другій репліці контактного, дистантного чи змішаного повтору.

Десять тисяч загиблих слухають у землі.

Десять тисяч святих слухають над головою.

Голоси загиблих далекі й від цього злі.

Голоси святих теж злі й пахнуть травою [52, с. 38].

Наскрізний повтор пронизує групу реплік, які йдуть одна за одною. Він є структурним та смисловим стрижнем цілого ланцюга реплік.

Розглянемо приклади послугування зазначеним видом повтору в поетичних творах С. Жадана:

Коли я все це забуду і заберуся геть,

*коли перестануть снитись мерці, що спливають рікою,
коли в кожній смерті буду бачити просто смерть,
коли голос знову буде дзвінком, а совість легкою* [52, с. 27]

За позиційним показником можлива така типологізація повторюваних елементів у збірках С. Жадана «Життя Марії» та «Антенa». За характером розташування повторюваних компонентів розрізняються два види повторів: контактні та дистантні.

Контактний повтор – це як мінімум дворазове відтворення слів, розташованих поруч один з одним, з метою акцентування уваги читача на понятті, дії, ознаці, що передається цим словом.

Розглянемо приклади послугування зазначеним видом повтору в поетичних творах С. Жадана:

Сурми, сурми, піхотинцю, ось він — твій Єрихон [52, с. 39].

Дистантний повтор – це як мінімум дворазове відтворення слів, віддалених один від одного одним словом, кількома словами, одним чи кількома реченнями. Таке розташування мовних одиниць, що повторюються, сприяє розширенню їх функціональних особливостей.

Розглянемо приклади послугування зазначеним видом повтору в поетичних творах С. Жадана:

*Пам'ятати холод, що в'їдався під нігті,
пам'ятати жар, що сушив гортані,
пам'ятати рухи твої опівнічні* [52, с. 47].

Можна виділити також послугування у аналізованих збірках С. Жадана суміжним повтором. Суміжний повтор – це відтворення слів, що не відокремлені одне від одного мовними одиницями, але входять у різні синтагми (що збігаються чи не збігаються зі словосполученням, реченням) і таким чином збільшують семантичну розмаїтість тексту.

Розглянемо приклади послугування зазначеним видом повтору в поетичних творах С. Жадана:

Доки в горлі відвага, доки в серці закон,

сурми, сурми, піхотинцю, ось він — твій Єрихон [52, с. 39].

За частиномовною ознакою повторюваного слова можливою постає така класифікація повторів у збірках лірики С. Жадана «Життя Марії» та «Антенa».

а) Дієслівні повтори:

*Ось обповзаю дороги та очерети,
Обповзаю мертвих патрульних і розірваних командирів,
Обповзаю чужі кордони, обповзаю фортечні мости,
Обповзаю вітчизну — безкінечну і зайву [52, с. 63].*

б) Іменникові повтори:

*Єдинорога зачала потому,
Що звір зі світла, найчистіший звір [52, с. 4]*

в) Займенникові повтори:

*Нам усім випадає писати свої книжки,
Нам усім випадає зважати на твій маршрут [52, с. 37]*

г) Прислівникові повтори:

*Потрібно було уважніше читати книги пророків.
Потрібно було оминати пекельні діри [52, с. 10].*

д) Числівникові повтори:

*Десять тисяч загиблих слухають у землі.
Десять тисяч святих слухають над головою [52, с. 71].*

е) Повтори залежних частин мови:

*Хай забирає звідси всіх цих людей,
хай тішить їх якоюсь із власних ідей.
Хай повернеться згодом, щоб врятувати
якщо не нас, то хоча би наших дітей [52, с. 8].*

За роллю в дискурсі повторюваних слів можливою постає така класифікація повторів у збірках лірики С. Жадана «Життя Марії» та «Антенa».

Контексти першого інформативного типу майже не містять засобів художньої образотворчості. Там повтори є засобом синтаксичного зв'язку.

Розглянемо приклади послугування зазначеним видом повтору в поетичних творах С. Жадана:

*А ось твій син чомусь завжди поміж чужих, <...>
виховує їхніх дітей, сміється до їхніх друзин [52, с. 7].*

Контексти другого типу (психологічного) характеризуються різноманітними мистецькими засобами, зокрема й повторами. Але характер повторів і ступінь їх використання залежать не тільки від оповідального контексту, а й від того, хто розповідає: оповідач, який не бере участі в подіях, або оповідач, залучений до дії. У цьому разі повтор виступає не лише як зв'язка, а й як композиційний засіб втілення змістовно-концептуальної інформації естетико-художнього характеру

Розглянемо приклади послугування зазначеним видом повтору в поетичних творах С. Жадана:

*Але ми самі знаємо своїх ворогів.
Знаємо, скільки їх снує вздовж берегів,
скільки їх працює на наших заводах,
скільки їх звертається до наших богів [52, с. 11].*

Найбільш докладною, детально дослідженою є класифікація повторів за рівнями мови та характером повторюваного елемента, викладена у дисертаційному дослідженні В. Фінів [47].

Повтор у мистецьких творах представлений усіма рівнями мови. Повтор – це водночас і стилістичний, і структуруючий, і експресивний засіб.

У художніх текстах Сергія Жадана, крім складання однокорінних слів різних частин мови, кореневий повтор представлений:

– тавтологічним повтором:

*Доки в горлі відвага, доки в серці закон,
сурми, сурми, піхотинцю, ось він — твій Єрихон [52, с. 39].*

– однокорінними словами із семантичними відмінностями [47].

*Поїхали матері, поїхали наречені <...>.
Поїхали злодії, виїхали повії [52, с. 21].*

На словотвірному рівні повтори, вжиті у збірках Сергія Жадана «Життя Марії» та «Антенa», можна типологізувати таким чином. Для повторів на словотвірному рівні мови у науці існує узагальнювальний термін – дериваційний повтор. Дериваційний повтор поділяється на два види: кореневий та афіксальний.

Розглянемо приклади вживання кореневого повтору:

*Хай забирає всі їхні книги, сувої, листи,
хай забирає ромів і виводить їх за мости,
муфтіїв і рабинів, книжників і провидців —
хай виводить звідси, якщо має куди їх вести* [52, с. 9]

Розглянемо приклади вживання афіксального повтору:

*Найбільше мені б хотілося тебе не відпускати,
найменше б мені хотілося тримати тебе тут силою* [52, с. 15].

Отже, в аналізованих поетичних збірках Сергія Жадана «Життя Марії» та «Антенa» було виявлено практично всі типологічні різновиди повторів. Наявні в ліричних текстах С. Жадана повтори було типологізовано за рівнем поширеності повтору, позицією повторюваного компонента, частиномовною приналежністю повторюваної одиниці, дискурсивною роллю повторюваної одиниці, рівнем мови та характером повторюваного елемента, словотвірним рівнем функціонування повторюваної одиниці.

2.2. Структурно-композиційні особливості використання повторів у поезії С. Жадана

Одним із завдань стилістики поетичного мовлення є вивчення фігур як носіїв експресивності. Незважаючи на те, що вони неодноразово привертали увагу лінгвістів, багато аспектів проблеми ще залишаються недостатньо дослідженими. Кожен літературний напрямок, кожен поет знаходить нові можливості цих виражальних засобів, залучаючи їх потенційні семантичні та структурні особливості. У поетичному мовленні Сергія Жадана стилістичні

фігури, побудовані на синтаксичному повторі, є активно використовуваним прийомом увиразнення поетичного мовлення .

Синтаксична будова тексту є одним із визначальних чинників емоційно-експресивного впливу на читача (слухача). Поетичний експресивний синтаксис є специфічним, що зумовлено природою самого поетичного мовлення.

Кваліфікація синтаксичних конструкцій з погляду експресії як спеціального прийому залежить від 1) форми мовлення; 2) функціональної спрямованості мовлення; 3) застосуванням синтаксичних стилістичних фігур (паралелізм, анафора, епіфора, підхоплення, еліпсис, інверсія, умовчання, риторичне запитання, багатосполучниковість, безсполучниковість та ін).

Емоційне як вияв експресивного найповніше притаманне усно-розмовному мовленню, у писемному мовленні воно постає опосередкованим усно-розмовною стихією, поза введенням якої у писемну форму неможлива потужна емоція. Уведення в текст вигуків, часток, окремих нечленованих речень емоційно насичує його.

Синтаксис як частина форми художнього твору є змістовним. Будова синтаксичної конструкції відбиває авторське світосприйняття через специфічне розташування окремих структурних елементів. Текст виступає контекстом, у якому виявляється експресивність звукових, словотворчих, лексичних, синтаксичних засобів. У той же час він викликає певні емоції читача або слухача (реципієнта). Синтаксична будова тексту є одним із визначальних чинників емоційно-експресивного впливу на читача (слухача). Поетичний синтаксис є специфічним, що зумовлено природою самого поетичного мовлення.

Мистецтво поезії вимагає висвітлення його лінгвостилістичної основи – мовних виразників емоційно-експресивного вияву. Експресивність поетичного тексту на синтаксичному рівні забезпечується різноманітними способами та прийомами стилістичної обробки мовних елементів: порядком слів, застосуванням синтаксичних стилістичних фігур, конструкціями з повтором. Елементами поетичного синтаксису є інтонація, ритм, темп.

Засоби експресивного синтаксису можуть виконувати в ліричному творі композиційно-організуючу роль. Кожний поетичний твір відзначається специфічними рисами побудови синтаксичних конструкцій, що створює індивідуальну тональність вірша. Повтор виступає важливим засобом експресивності, що надає висловлюванню більшої виразності, напруженості, посилює внутрішній зміст, допомагає вести напружений монолог, передає схвильованість мовлення.

У досліджуваному матеріалі функціонують стилістичні фігури з повтором, завдяки наявності яких в поетичних текстах відбувається підсилення смислового або експресивного змісту: ампліфікація, анафора, градація, епіфора, кільце, рефрен, симплока, хіазм.

Для розуміння закономірностей надання тексту поезії С. Жадана експресивності видається важливим звернути увагу на семантику цих стилістичних фігур, випадки поєднання в одному поетичному творі кількох фігур, композиційну роль стилістичних фігур з повтором, а також морфологічні та синтаксичні способи їх вираження.

Стилістичні фігури з повтором можуть надавати окремому висловлюванню чи цілому тексту різноманітних додаткових відтінків значення. У досліджуваній поезії вони виконують такі семантико-стилістичні функції: увиразнення змісту твору, підкреслення важливих деталей; посилення якісної характеристики предмета чи особи, розкриття внутрішнього світу ліричного героя; створення цілісної картини зображуваного; порушення логіки розгортання думки, несподіваний висновок чи результат дії з метою посилення емоцій адресата мовлення тощо.

Таку функцію виконує так званий посилювальний повтор, суть якого полягає у використанні найближчого контексту для увиразнення думки, переданої стилістичною фігурою. Для поезії С. Жадана характерним є повтор суб'єкта з нарощуванням змісту кожної наступної ланки конструкції за рахунок збільшення семантичних поширювачів:

Раптом, коли я піду, ріки затоплять кімнату,

*раптом птахи почнуть битися в стіни,
раптом дерева обступлять її й поведуть на страту,
раптом сусіди почнуть рвати тіло її на частини [52, с. 21]*

Прикладом посилювального повтору є повторення прислівника раптом в супроводі контексту з загальною семантикою «небезпека», переданої варіативними компонентами, якими й забезпечується підсилення.

Прикладом посилювального повтору може служити й анафоричний градаційний повтор, у якому кожний наступний компонент підсилює виразність, експресивну насиченість фігури:

*Тому знищуй те, що дісталось тобі,
Те, що вигадалося в боротьбі,
Те, що втратилося без жалю,
Те, що я і дотепер люблю [52, с. 27].*

Так, у цих поетичних рядках перша ланка повтору є звичайним вільним сполученням слів, ужитих у прямому значенні. Другий компонент, хоч і таке ж саме вільне сполученням слів, як попереднє, водночас є поетизмом. Незважаючи на усталеність, він становить наступний щабель у зростанні образності. Третій елемент за рахунок метафоричності підносить поетичність на новий рівень.

Посилення виражальних якостей може відбуватися і внаслідок повторення тієї самої лексеми, але в різному оточенні, у супроводі інших слів. Наприклад:

*Знищуй голос, знищуй слова,
Ти далі будеш так само жива,
Знищуй усе, що створила сама.
Все буде добре. Триває зима [52, с. 27].*

Стилістичні фігури з повтором можуть служити засобом увиразнення почуттів ліричного героя, наприклад, прийом ампліфікації, повторення поширеної об'єктної синтаксеми зі зміною лексичного наповнення:

*Пали ці нікому не потрібні мости,
Пали книги, пали словники,
Готельні чортові рушники,*

Постіль зі слідами чорнил [52, с. 27].

Особливого прирощення змісту поезія набуває завдяки повторенню рядків, які замикають семантичне поле кільцем:

І вже коли ти спиш, починається сніг.

Прийшовши з ночі,

виявившись із нічого,

з чорного шепоту,

з горизонту нічного,

з повітря усіх,

із розламів усіх <...>

Коли нічого немає.

Коли ти спиш [52, с. 30].

З'являється семантичний зв'язок простору і часу, що надає можливість множинних асоціацій адресату мовлення.

Виразною функцією стилістичних фігур з повтором є також посилення якісної характеристики предмета чи особи, розкриття внутрішнього світу ліричного героя. Таке явище може виражатися, наприклад, внаслідок винесення логічно наголошених лексем у кінець поетичного рядка в кожній ланці синтаксичного повтору:

над кожною з колій,

над кожним із бездоріжж,

над школами,

над вокзалами,

над мостами,

падає до безкінечності,

падає до нестями [52, с. 30].

Кільцевий повтор може використовуватися в поезії в модифікованому вигляді, якщо твір демонструє неоднозначність почуттів ліричного героя. Друга частина стилістичної фігури не стільки надає віршу композиційної завершеності, скільки створює додаткове емотивно-експресивне значення:

*Коли ти спиши, він рухається з передмість,
рухається між дерев,
падає над стежками,
над цегляними брамами,
над ганками й хідниками <...>,
Коли нічого немає.*

Коли ти спиши [52, с. 30].

Стилістичні фігури не тільки підкреслюють почуття, переживання ліричного героя, але й більш виразно окреслюють його переконання, життєву позицію. Так, подібний ефект досягається завдяки прийому ампліфікації:

*На дні легень, мовби на дні копалень,
свідченням всіх майбутніх
безсонь і запалень,
свідченням всіх зупинок
і всіх доріг,
свідченням всіх перевтілень,
які постають,
свідченням всіх початків
і всіх повернень [52, с. 32].*

За допомогою стилістичних фігур з синтаксичним повтором Сергій Жадан досягає створення цілісної картини зображуваного. Цьому може сприяти стилістична фігура анепіфора, іноді підкріплена анафоричним повтором означально-предикативних лексем та епанафорою, градацією, що надає висловлюванню більшої експресивності:

*Коли все це почалось, багато говорив про
політику та історію, почав ходити на мітинги,
пересварився з друзями.
Друзі ображались, клієнти зникали.
Боялись, не розуміли, виїжджали з міста [52, с. 37].*

Досить поширеною функцією стилістичних фігур з повтором є також порушення логіки розгортання думки, несподіваний висновок чи результат дії, який загострює відчуття складності, проблемності явищ, багатогранності життя, як у конструкції з анафоричним повтором:

Це вона всотується в хребта високу пільму.

Це вона чередами жене

золоті заметілі.

Радій цій чорній любові у власному тілі.

Незважаючи ні на що.

Всупереч усьому [52, с. 39].

Отже, у поетичному мовленні Сергія Жадана спостерігається активне використання стилістичних фігур з повтором семантичних груп, які виконують у досліджуваних текстах такі семантико-стилістичні функції: увиразнення змісту твору, підкреслення важливих деталей; посилення якісної характеристики предмета чи особи, розкриття внутрішнього світу ліричного героя; створення цілісної картини зображуваного; порушення логіки розгортання думки, несподіваний висновок чи результат дії з метою посилення емоцій адресата мовлення тощо. Стилiстичні фігури з повтором семантичних груп покликані не лише індивідуалізувати поетичне мовлення С. Жадана, але й надати йому виразної експресивності.

2.3. Стилiстичні функції повторів у ліриці С. Жадана

Послугування різноманітними повторами становить характерну рису Сергія Жадана як поета. Розглянемо закономірності, наявні при послугуванні письменником можливостями повторів у своїх художніх текстах.

Найбільша поширеність у ліриці Сергія Жадана, вміщеній у збірках «Антенa» та «Життя Марії», характерна для морфологічного повтору, себто фігури, побудованого на послідовному повторюваному оперуванні різними частинами мови, як самостійними, так і службовими. Поетика морфологічних

повторів представлена в текстах зі збірок С. Жадана «Життя Марії» та «Антенa» такими різновидами:

1. Повтором, що побудований на іменниковій основі:

Роса лежить на траві,

Осілля роса [51, с. 23].

Залучимо до розгляду ще один випадок послугування повтором, сформованим іменниковою основою, в поезії С. Жадана:

Вітає цей дивний світ,

Найсправедливіший зі світів [51, с. 13].

2. Повтором, що побудований на прикметниковій основі:

Холодний ранок суботи,

Холодне повітря осені [51, с. 273].

Залучимо до розгляду ще один випадок послугування повтором, сформованим прикметниковою основою, в поезії С. Жадана:

І ціла вічність чекає.

І цілий світ обертається довкола сонця [51, с. 273].

3. Повтором, що побудований на займенниковій основі:

Все, що вміємо ми, все, що знаємо, все, що любимо ми.

Все, чого ти боявся, тесле, все, чого ти хотів [51, с. 13].

Залучимо до розгляду ще один приклад послугування повтором, сформованим займенниковою основою, в поезії С. Жадана:

Хай час ламає мене, наче зелену лозину,

Хай вирізає мене, мов господню флейту [51, с. 29].

Залучимо до розгляду ще один приклад послугування повтором, сформованим займенниковою основою, в поезії С. Жадана:

А він і далі просить її заспокоїтись,

А він не розуміє, що вона говорить, чого вона хоче [51, с. 55].

4. Повтором, що побудований на дієслівній основі:

Він і любив її між засинанням і сном,

Любив застигати на цій межі... [51, с. 15].

Залучимо до розгляду ще один приклад послугування повтором, сформованим дієслівною основою, в поезії С. Жадана:

*Сніг іде так натхненно,
Як ідуть до причастя [51, с. 32].*

Залучимо до розгляду ще один приклад послугування повтором, сформованим дієслівною основою, в поезії С. Жадана:

*Течуть на Південь води проточні.
Течуть цілий день золотими шовками [51, с. 36];*

5. Повтором, що побудований на прислівниковій основі:

*Головне полягає в тому, що ніхто не може
Встояти перед спокусою бути безнадійно закоханим,
Безнадійно і нещасливо [51, с. 48].*

Залучимо до розгляду ще один приклад послугування повтором, сформованим прислівниковою основою, в поезії С. Жадана:

*Щороку приходити сюди, рвати суху траву.
Скопувати щороку землю – важку, неживу.
Щороку бачити стільки спокою і стільки лих... [51, с. 115].*

Залучимо до розгляду ще один випадок послугування повтором, сформованим прислівниковою основою, в поезії С. Жадана:

*І живуть, ніби у річковій воді:
Важко, але рухаєшся,
Важко, а все одно дихаєш [51, с. 133].*

6. Повтором, що побудований на дієприкметниковій основі:

*Ніби вірші без рим –
Позбавлені блиску, позбавлені легкості,
Проте не позбавлені сенсу [51, с. 279].*

7. Повтор, сформований службовими частинами мови:

*І тінь січневої Палестини,
І голоси, що здавались простими,
І світло серед поля пустого... [51, с. 18].*

Залучимо до розгляду ще один випадок послугування повтором, сформованим службовими частинами мови, в поезії С. Жадана:

*Хай не спиняються літні пружини,
Нагріваючи небо зелене,
Хай працюють державні контори,
Хай не запізнюються трамваї,
Хай будуть відчиненими коридори,
В яких вона мене забуває [51, с. 187].*

За ознакою розміщення компонентів, що повторюються, виникає можливість виокремлення контактних і дистантних повторів. Зазначені повтори представлені в поетичних творах зі збірок Сергія Жадана «Життя Марії» та «Антенa» такими різновидами:

1. Контактними повторами:

*І сатана засинає під ранок у своїй машині,
Але не перемикає,
Не перемикає каналів [51, с. 7];*

2. Дистантними повторами:

*Воює з цілим світом за право
Цей світ ненавидіти.
Вимагає від світу негайної капітуляції [51, с.45].*

У поетичних текстах збірок «Життя Марії» та «Антенa» слід відзначити послугування С. Жаданом як простими (однослівними), так і багатоконпонентними повторами. Найчастотнішим постає оперування повторенням частини складного речення. Розглянемо приклад такого використання:

*Ти ж бачиш, що вона не може упоратись із цим сама?
Ти ж бачиш, як їй важко бути з усім цим самій? [51, с. 16].*

Залучимо до розгляду ще один приклад використання багатоконпонентного повтору в поезії С. Жадана:

Я хочу, щоби птахам легко давався осінній політ,

Я хочу, щоб сонце стояло над кораблями [51, с. 25].

Розглянемо ще один приклад використання багатоконпонентного повтору в поезії С. Жадана:

Мені здається, я розумію, що ти говориш.

Мені здається, я знаю, де ти помилився [51, с. 38].

В одній із поезій збірки «Антенa» Сергій Жадан послуговується повтором, представленим цілим реченням:

Довго, довго працювати господнім млинам.

Довго, довго працювати господнім млинам.

Довго, довго їм працювати... [51, с. 297].

Слід також навести приклад повторення кількох словосполучень, які, переплітаючись, складаються у своєрідну мелодію вірша:

Серед ночі тече ріка, тече ріка.

Летять птахи серед ночі, летять птахи [51, с. 110].

Заснованим на повторі в поетичному мовленні часто постає творення стилістичних та риторичних фігур, представлених, зокрема, анафорою, анадиплосисом, полісиндетоном. У текстах поетичних збірок С. Жадана «Життя Марії» та «Антенa» вони також наявні.

Найчастотнішим у поетичному мовленні Сергія Жадана постає послугування анафорою. Стилістичний потенціал анафори як фігури мовлення пов'язаний із повторювальним оперуванням одними й тими самими елементами мови, що відбувається в початковій фазі кожного текстового відрізка: на початку звуків, морфем, слів, словесних груп. Це сприяє зосередженню уваги довкола поняття, позначуваного за допомогою повторюваного елемента, його актуалізації, посилення звучання або смислового наповнення.

Розглянемо випадки послугування стилістичним потенціалом анафори в поетичних творах зі збірок Сергія Жадана «Життя Марії» та «Антенa»:

Мститься за легкість,

Мститься за відвертість,

Мститься за нахабство

*Дивитися в майбутнє,
Мститься за зухвальство
Загадувати наперед* [51, с. 44].

Заслуговує на увагу ще один приклад послугування анафорою в поезії С. Жадана:

*Пам'яті всіх, кого позбавили права,
Пам'яті всіх, кого викреслили зі списків,
Пам'яті всіх, кого випалила серпнева заграва...* [51, с. 84].

Розглянемо ще один приклад використання анафори в поетичних творах С. Жадана:

*Мово, якою я мовчу,
Мово дихання і плачу,
Мово ліній на тихій руці* [51, с. 166].

Залучимо до розгляду ще один приклад послугування анафорою в поезії С. Жадана:

*Люди, які прокидаються від любові.
Люди, яким доводиться бути сильними й витривалими.
Люди, які щоранку шукають у мові літери ніжності...* [51, с. 159].

Анадиплозис є стилістичною фігурою, послугування якою пов'язане зі звуковим чи словесним повторенням завершальної частини віршованого рядка разом із початком рядка наступного. Зазначена стилістична фігура є також доволі частотною в структурі поетичних текстів збірок Сергія Жадана «Життя Марії» та «Антенa». Розглянемо приклади її вживання:

*Це ось ми – ті, хто тебе зраджує і цілує,
Зраджує і цілує – закохано і невміло* [51, с. 38].

Заслуговує на увагу ще один приклад послугування анадиплозисом у поезії С. Жадана:

*Хтось впише в історію всі ці імена,
Імена гострих акацій і зелених кропив* [51, с. 123].

Полісиндетон становить стилістичну фігуру, функційність якої пов'язана із зумисним повторюваним послугуванням сполучниками та іншими службовими словами, завдяки якому постає можливим нагромаджувальне оперування певними предметами, явищами, поняттями разом із логічним та емоційним виділенням кожного елемента, що формує висловлювання, підсилюванням рис того, що описується. Розглянемо приклади вживання названої стилістичної фігури в текстах збірок Сергія Жадана «Життя Марії» та «Антенa»:

І доки все це не зникло,

І доки не зникло чорне небо,

І доки є можливість бодай чимось поділитися... [51, с. 66].

Заслуговує на увагу ще один приклад послугування полісиндетоном у поезії С. Жадана:

І від танцю забиває подих і проступає робочий піт.

І в повітря цівкою крові влітається запах морської води.

І на цій площі суботнього ранку може вміститися цілий світ.

І коли в тебе народиться син – ти його теж приведеш сюди [51, с. 12].

В аналізованих прикладах послугування повторюваними сполучниками і, що вжиті в початковій фазі віршованих рядків, позначених суміжністю, роблять поетичну мову Сергія Жадана плавною, оперуючи послідовною, динамічною, неперервною зміною подієвості в ній.

Тавтологія є неусвідомлюваним, мимовільним, або, навпаки, зумисним повтором, для якого послугуються спільнокореневими словами, введеними до словосполучень або речень. Функційність цього стилістичного засобу полягає в затримці уваги довкола сказаного, його увиразненні, посиленні емоційності й ритмічності мови художнього твору.

Розглянемо приклади послугування тавтологією у текстах збірок Сергія Жадана «Життя Марії» та «Антенa»:

Але правду про світ писали такими словами,

Що нам потрібно виправдовуватися за нашу правду [51, с. 91];

Розглянемо ще один приклад використання тавтології в поетичних творах С. Жадана:

Люди, яких убивають

За людськими законами [51, с. 160].

Отже, можна зауважити, що в поетичних збірках Сергія Жадана «Життя Марії» та «Антенa» послугування повтором постає важливим засобом актуалізації художнього світу ліричних текстів. За допомогою повтору поет оперує цілеспрямованим ущільненням тих чи інших елементів, надаючи їм помітності, структурної активності.

Звернення до стилістичного потенціалу повторів є достатньо частотною тенденцією в поетичних текстах Сергія Жадана, що дозволяє стверджувати про повтор як характерну ознаку поетичного стилю сучасного українського поета. Проте, численні випадки послугування повторами не наділяють ліричні твори С. Жадана одноманітністю та не призводять до втрати якості. Навпаки, звернення до повторів надає текстам поезій Жадана більшої експресивності, сприяє в переданні накопичення емоційних засобів, що є однорідними, проте водночас різними за силою свого творчого впливу на реципієнта.

Висновки до розділу 2

У поетичних збірках Сергія Жадана «Життя Марії» та «Антенa» послугування повтором постає важливим засобом актуалізації художнього світу ліричних текстів. За допомогою повтору поет оперує цілеспрямованим ущільненням тих чи інших елементів, надаючи їм помітності, структурної активності.

В аналізованих поетичних збірках Сергія Жадана «Життя Марії» та «Антенa» було виявлено практично всі типологічні різновиди повторів. Наявні в ліричних текстах С. Жадана повтори було типологізовано за рівнем поширеності повтору, позицією повторюваного компонента, частиномовною приналежністю повторюваної одиниці, дискурсивною роллю повторюваної одиниці, рівнем

мови та характером повторюваного елемента, словотвірним рівнем функціонування повторюваної одиниці.

У поетичному мовленні Сергія Жадана спостерігається активне використання стилістичних фігур з повтором семантичних груп, які виконують у досліджуваних текстах такі семантико-стилістичні функції: увиразнення змісту твору, підкреслення важливих деталей; посилення якісної характеристики предмета чи особи, розкриття внутрішнього світу ліричного героя; створення цілісної картини зображуваного; порушення логіки розгортання думки, несподіваний висновок чи результат дії з метою посилення емоцій адресата мовлення тощо. Стилістичні фігури з повтором семантичних груп покликані не лише індивідуалізувати поетичне мовлення С. Жадана, але й надати йому виразної експресивності.

Звернення до стилістичного потенціалу повторів є достатньо частотною тенденцією в поетичних текстах Сергія Жадана, що дозволяє стверджувати про повтор як характерну ознаку поетичного стилю сучасного українського поета. Проте, численні випадки послугування повторами не наділяють ліричні твори С. Жадана одноманітністю та не призводять до втрати якості. Навпаки, звернення до повторів надає текстам поезій Жадана більшої експресивності, сприяє в переданні накопичення емоційних засобів, що є однорідними, проте водночас різними за силою свого творчого впливу на реципієнта.

ВИСНОВКИ

З часів античності повтор є одним із найпоширеніших образотворчо-виразних стилістичних засобів. Це зумовлено тим, що ритмічна організація повтору, яка будується на інтонаційному виділенні ключових понять тексту, непомітно впливає на підсвідомість реципієнта.

Повтор визначається в нашій роботі як стилістичний прийом, що полягає як мінімум у дворазовому вживанні мовної одиниці певного лінгвістичного рівня в межах рядка, строфи або ширших контекстів з метою гармонізації вірша, посилення експресії, появи прихованих смислів слів, фіксації уваги читачів і слухачів.

У лінгвістиці наявні широке та вузьке розуміння повтору. Прихильники вузького розуміння говорять про повтор лише у разі дворазового відтворення однієї і тієї самої словоформи певного слова. Широке розуміння повтору допускає частковий дистантний збіг одиниць, що повторюються, на тому чи іншому мовному рівні (від повтору звуків і звукосполучень – на фонетичному до повторення цілих речень – на синтаксичному).

Проведене дослідження дозволяє зробити висновок стосовно того, що у сучасному художньому тексті повтор постає не лише як стилістична фігура та/або засіб зв'язку між частинами поширеного речення, тобто лише на рівні фрази, чи між контактної й дистантно розташованими реченнями, тобто на міжфразовому рівні, але й як один із текстотвірних чинників, як у поетичних, так і в прозових текстах.

У зарубіжній стилістиці повтор розглядається як спосіб вираження концепту твору за допомогою механізму лінійних повторень, а саме з позицій смислового зв'язку тексту і як риторична фігура, що має образне значення, що відображає індивідуальну авторську манеру. Таким чином, на думку науковців, ті чи інші види повторів у художньому тексті націлені на створення його смислової цілісності і забезпечують інтеграцію частин тексту.

У сучасній лінгвістиці повтор має різні класифікативні підстави. До таких належать:

- 1) рівень поширеності повтору;
- 2) позиція повтору;
- 3) частиномовна приналежність повторюваної одиниці;
- 4) дискурсивна роль повторюваної одиниці;
- 5) рівень мови та характер повторюваного елемента;
- 6) словотвірний рівень функціонування повторюваної одиниці.

У поетичних збірках Сергія Жадана «Життя Марії» та «Антенa» послугування повтором постає важливим засобом актуалізації художнього світу ліричних текстів. За допомогою повтору поет оперує цілеспрямованим ущільненням тих чи інших елементів, надаючи їм помітності, структурної активності.

В аналізованих поетичних збірках Сергія Жадана «Життя Марії» та «Антенa» було виявлено практично всі типологічні різновиди повторів. Наявні в ліричних текстах С. Жадана повтори було типологізовано за рівнем поширеності повтору, позицією повторюваного компонента, частиномовною приналежністю повторюваної одиниці, дискурсивною роллю повторюваної одиниці, рівнем мови та характером повторюваного елемента, словотвірним рівнем функціонування повторюваної одиниці.

У поетичному мовленні Сергія Жадана спостерігається активне використання стилістичних фігур з повтором семантичних груп, які виконують у досліджуваних текстах такі семантико-стилістичні функції: увиразнення змісту твору, підкреслення важливих деталей; посилення якісної характеристики предмета чи особи, розкриття внутрішнього світу ліричного героя; створення цілісної картини зображуваного; порушення логіки розгортання думки, несподіваний висновок чи результат дії з метою посилення емоцій адресата мовлення тощо. Стилiстичні фігури з повтором семантичних груп покликані не лише індивідуалізувати поетичне мовлення С. Жадана, але й надати йому виразної експресивності.

Звернення до стилістичного потенціалу повторів є достатньо частотною тенденцією в поетичних текстах Сергія Жадана, що дозволяє стверджувати про

повтор як характерну ознаку поетичного стилю сучасного українського поета. Проте, численні випадки послугування повторами не наділяють ліричні твори С. Жадана одноманітністю та не призводять до втрати якості. Навпаки, звернення до повторів надає текстам поезій Жадана більшої експресивності, сприяє в переданні накопичення емоційних засобів, що є однорідними, проте водночас різними за силою свого творчого впливу на реципієнта.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бацевич Ф. Лінгвістична генологія: проблеми і перспективи : монографія. Львів, 2005. С. 135–143.
2. Бацевич Ф. Основи комунікативної лінгвістики. Київ, 2009. 376 с.
3. Бекетова О. Фігури повтору та організаційні форми аргументації в текстах публічної мови (на матеріалі німецької мови). *Мовознавство*. 1997. № 4–5. С. 32–37.
4. Білоус Н. Національна маркованість лексичних повторів як засобу діалогізації англійських та українських казок про тварин. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія: Філологічна : збірник наукових праць. Острог, 2013. Вип. 35. С. 44–46.
5. Боднар Р. Повтор у спонтанній комунікації підлітків. *Науковий вісник Чернівецького університету* : збірник наукових праць. Чернівці, 2005. № 267. С. 117–127.
6. Вільчинська Т. Функціонально-стилістичне навантаження повтору у творчому доробку Уласа Самчука. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. Серія: Літературознавство. Тернопіль, 2015. № 42. С. 40–43.
7. Волянська Ю. Типологічні різновиди повтору в сучасній лінгвістичній думці. *Лінгвістичні студії Linguistic studies* : міжнародний збірник наукових праць. Вінниця, 2010. Вип. 21. С. 188–191.
8. Волянська Ю. Типологія лексико-семантичного повтору в поетичному мовленні кінця ХХ – початку ХХІ століття. *Українське мовознавство* : міжвідомчий науковий збірник. Київ, 2012. Вип. 42/1. С. 63–68.
9. Голоюх Л. Стилістичні функції повтору в романі Ю. Мушкетика «Яса». *Філологічні студії* : науковий часопис. Луцьк, 2000. № 1. С. 57–61.
10. Горобець І. Повтор у художній прозі М. Стельмаха. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського*. Серія : Філологія (Мовознавство). Вінниця, 2017. Вип. 24. С. 133–138.

11. Гуцуляк І. Повтор як засіб посилення експресивності тексту і його ритмізації в українській бароковій поезії. *Записки з українського мовознавства* : збірник наукових праць. Одеса, 2009. Вип. 18. С. 336–345.
12. Дудик П.С. Стилїстика української мови: навч. посіб. К.: ВЦ «Академія», 2005. 368 с.
13. Жагалак І. Повтор як принцип ритмотворчості оповідань Марка Вовчка. «*Покутська трійця*» в загальноукраїнському літературному процесі кін. XIX – поч. XX ст. : збірник наукових праць. Івано-Франківськ, 2006. С. 183–192.
14. Жук Т. Структурні види тотожного лексичного повтору. *Історія української лінгвістики* : збірник наукових праць. Київ-Ніжин, 2001. С. 190–193.
15. Жук Т. Функції дієслівних повторів в українській народній казці. *Проблеми граматики і лексикології української мови* : збірник наукових праць. Київ, 2002. С. 202–209.
16. Зеленська Ю. Стилїстичні фігури із повтором у сучасному поетичному мовленні. *Лінгвістичні студії. Linguistic Studies* : збірник наукових праць. Донецьк, 2009. Вип 19. С. 180–182.
17. Івкова Н. Структурно-семантичні різновиди лексичного повтору в публіцистичному тексті. *Вісник Львівського університету*. Серія «Філологія». Львів, 2004. Вип. 34. Ч. II. С. 284–291.
18. Кобзев М. Сутність лексичного повтору в англійськомовному та українськомовному дискурсах. *Вісник Запорізького національного університету*. Філологічні науки. Запоріжжя, 2012. № 1. С. 234–239.
19. Коваль О. Роль повтору у поетичній мові «неокласиків». *Культура народів Причорномор'я*. Симферополь, 2012. № 239. С. 109–111.
20. Кондратенко Н. Синтаксис українського і постмодерністського художнього дискурсу : монографія. Київ, 2012. 328 с.
21. Котвицька В. Функціонування тотожних повторів у сучасній німецькомовній прозі. *Актуальні питання гуманітарних наук* : міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених. Дрогобич, 2018. Вип. 22. Т. 1. С. 69–72.

22. Крашеніннікова Т. Повтор як художній засіб в українській літературній казці XIX століття. *Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету* : збірник наукових праць. Кривий Ріг, 2010. Вип. 5. С. 172–180.

23. Ладиняк Н. Повтор як домінуючий образний засіб орнаментальної прози Аркадія Любченка. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки* : збірник наукових праць. Кам'янець-Подільський, 2012. Вип. 29 (1). С. 44–46.

24. Маліновський Е. Когнітивні, прагматичні та стилістичні характеристики простого контактного повтору в англomовному дискурсі : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Харків, 2006. 20 с.

25. Маслова Т. Різновиди повторної номінації у семантичній структурі фахових англomовних текстів. *Актуальні проблеми міжкультурної комунікації, перекладу та порівняльних студій* : збірник матеріалів II Міжнародної наукової конференції. Маріуполь, 2014. С. 29 – 32.

26. Мельник Л. Повтор як засіб зображення трагічного у збірці В. Стуса «Палімсести». *Дивослово*. 2010. № 9. С. 44–47.

27. Мужеловська Л. Повтор як стилістичний засіб творення експресії в поетичному мовленні Олександра Олеся. *Педагогічна освіта: теорія і практика* : збірник наукових праць. Кам'янець-Подільський, 2012. Вип. 12. С. 224–229.

28. Оліщук Р., Макар І. Конструкції з повторами у мові роману Лонга «Дафніс і Хлоя». *Studia linguistica* : збірник наукових праць. Київ, 2011. Вип. 5. Ч. 2. С. 49–56.

29. Пахолок З. Гносеологічний та онтологічний статус категорії повторюваності : мовний та мовленнєвий виміри : монографія. Луцьк, 2013. 684 с.

30. Пац Л. Функціонально-семантичні вияви категорії зв'язності в художньому тексті. *Лінгвістичні студії* : збірник наукових праць. Донецьк, 2007. Вип. 15. С. 453–458.

31. Пентелюк Л. Повтор як синтаксичний засіб експресії у поетичному мовленні. *Лінгвістичні студії* : збірник наукових праць. Донецьк, 1997. Вип. 3. С. 30–34.
32. Пришляк Л. Стилістичні фігури з повтором як носій експресивності в українській поезії шістдесятників. *Филологические исследования* : збірник наукових праць. Донецьк, 2000. Вип. 2. С. 280–286.
33. Ріжко Р. Повтор як семантико-стилістична домінанта в українській поезії кінця ХХ – початку ХХІ століття. *Наукові записки*. Івано-Франківськ. Вип. 86. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Nz/Fil/2009_86/statti/35.pdf
34. Ріжко Р. Функціонально-стилістичні особливості повтору в поетичних текстах кінця ХХ – початку ХХІ століття. *Лінгвістика і поетика тексту. Філологічні студії*. Кривий Ріг, 2014. Вип. 10. С. 220–227.
35. Сидоренко І. Повтор як ключовий принцип функціонування стилістичних фігур у сучасних англійських драматичних творах. *Актуальні проблеми романо-германської філології та прикладної лінгвістики* : збірник наукових праць Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича. Чернівці, 2007. URL: http://www.kamts1.kpi.ua/sites/default/files/files/sydorenko_povtor.pdf
36. Синиця І. Лексичний повтор як засіб реалізації семантичної зв'язності тексту. *Мовознавство*. 1994. № 2-3. С. 56–60.
37. Смолинюк О. Специфіка повторів в емоційному мовленні. *Слов'янський вісник* : збірник наукових праць. Рівне, 2007. Вип. 7. С. 271–274.
38. Соколова І. Прагматико-комунікативні характеристики категорії повтору в текстах-анонсах : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Харків, 2002. С. 11.
39. Сjuta Г. Функції цитати в поетичному тексті: теоретичні та практичні аспекти. *Українська мова*. Київ, 2014. № 3. С. 21–30.
40. Сjuta Г. Самоповтори в поетичній мові Тараса Шевченка. *Культура слова*. Київ, 2014. № 80. С. 79–89.

41. Тищенко З. Семантико-функціональні особливості повтору в поезії Т. Мельничука. *Вісник Харківського національного університету ім. В. Каразіна*. Серія: Філологія. Харків, 2017. Вип. 77. С. 119–123.
42. Фінів В. Лексичний повтор в аксіологічних комунікативних актах персонажів у художньому тексті (на матеріалі сучасної української малої прози). *Studia Ukrainica Varsoviensia*. Warszawa, 2017. № 5. С. 63–73.
43. Фінів В. Лексичний повтор у вербалізації інтенцій комунікантів (на матеріалі сучасної української малої прози). *Рідне слово в етнокультурному вимірі* : збірник наукових праць. Дрогобич, 2016. С. 247–257.
44. Фінів В. Лексичний повтор у вираженні імпліцитності в сучасній українській малій прозі. *Вісник Прикарпатського університету*. Філологія. 2014–2015. Івано-Франківськ, 2015. Вип. 42-43. С. 199–204.
45. Фінів В. Лексичний повтор у коригуванні комунікативних невдач персонажів у художньому тексті (на матеріалі сучасної української малої прози). *Науковий вісник Чернівецького університету імені Юрія Федьковича*. *Слов'янська філологія*. Чернівці, 2015. Вип. 770. С. 199–205.
46. Фінів В. Лексичний повтор як складник стратегічно-тактичної взаємодії персонажів сучасної української малої прози. *Прикарпатський вісник НТШ*. Слово. Івано-Франківськ, 2014. № 2 (26). С. 335–345.
47. Фінів В. М. Прагматика лексичного повтору в сучасній українській малій прозі. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.01 «Українська мова». ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника». Івано-Франківськ, 2019. 237 с.
48. Чередніченко А. Повтори як засіб когезії тексту. *Синопис: текст, контекст, медіа*. Київ, 2014. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/stkm_2014_2_8
49. Шевченко Т. Редуплікація як засіб вираження авторської модальності у творах Ю. Кириченка. *Український смисл*. 2012. № 2 (2012). URL: <https://ukrsense.dp.ua/index.php/USENSE/article/view/63>

50. Antoniak P. Reduplikacje universalium językowe. *Investigationes Linguisticae*. Poznań, 2005. Vol. 12. S. 1–16

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

51. Жадан С. Антена: поезії. Чернівці : Меридіан Черновіц, 2018. 304 с.
52. Жадан С. Життя Марії. Чернівці : Меридіан Черновіц, 2015. 120 с.